

Vapaa-ajattelijain liiton pääsihteeri Esa Ylikoski
Demokratiapolitiittiseen ohjelmaan kuulemistilaisuudessa Oikeusministeriössä 11.11.2016

Yhdenvertaisuus ja demokratia kuuluvat yhteen: ei ole demokratiaa ilman yhdenvertaisuutta eikä yhdenvertaisuutta ilman demokratiaa. Yhdenvertaisuuteen kuuluu syrjintäkielto henkilöstä johtuvista syistä. Perustuslaissa ja Yhdenvertaisuuslaissa erikseen mainittujen kiellettyjen syrjinnän perusteiden kohdalla syrjintää vastaan on jouduttu ja joudutaan yhä toimimaan, jopa kamppailemaan. Yhdenvertaisuus ei toteudu täysimääräisenä käytännössä. Näin on myös uskonnon tai vakaumuksen osalta.

Edustan uskonnottomien ihmisoikeus- ja kulttuurijärjestöä, Vapaa-ajattelijain liittoa. Mielestämme ihmisiä tulee kohdella yhdenvertaisesti, syrjimättä myös uskonnosta tai vakaumuksesta huolimatta. Näin erityisesti julkisen vallan toimesta. Ja uskonnonvapaus koskee myös uskonnottomia, joihin kuuluu ateisteja, agnostikkoja, skeptikkoja sekä uskontojen suhteen välinpitämättömiä.

Uskonnollisuus ja uskonnottomuus ei Suomessa ilmene muodollisten jäsenyyksien mukaan. Yli puolet ihmisistä ruksaa kyselyssä itsensä ”ei-uskonnolliseksi”. Ev.-lut. kirkon jäsenistä vähemmistö sanoo uskovansa niin kuin kirkko uskontunnutuksessaan opettaa. Suomessa vallitsee katsomusten kirjo. Yhdenvertaisuus ja uskonnonvapaus koskevat jokaista yksilöä, ne eivät ole vähemmistön tai enemmistön koosta riippuvia oikeuksia ja vapauksia.

Kirkkokansandemokratiasta yhdenvertaisuuteen

Olipa kerran maita, joissa oli monipuoluejärjestelmä, mutta yhdellä puolueella oli kuitenkin niin sanottu johtava rooli. Puolassa ”johtava rooli” oli aikansa Yhtyneellä työväenpuolueella ja Saksan demokraattisessa tasavallassa DDR:ssä eli Itä-Saksassa ”johtava rooli” oli Saksan Sosialistisella yhtenäisyyspuolueella SED:llä. Noiden puolueiden erityinen rooli oli mainittu myös maiden lainsäädännössä, perustuslaissakin. Tosiasiallinen tilanne ei ollut yhdenvertainen.

Meillä Suomessa on uskonto- ja katsomuspolitiikassa sama tilanne kuin aikanaan vallitsi ns. kansandemokratioissa. Meillä vallitsee kirkkokansandemokratia, jossa Evankelis-luterilaisella kirkolla on perustuslaissa määritelty julkisoikeudellinen asema, mikä tarkoittaa epäreilua etuoikeutettua erityisasemaa.

Kirkkolakia voi muuttaa vain kirkolliskokouksen aloitteesta, kirkon jäsenmaksuja peritään verotuksen yhteydessä, kirkon jäseniksi liitetyillä lapsilla on pakollinen uskonnonopetus eli kielto opiskella elämäkatsomustietoa peruskoulussa ja lukiossa, hautaustoimilaki antaa seurakuntien hautausmaille erityisoikeuden, jota tuetaan valtion budjetista yli 100 miljoonalla eurolla (- ja joka on mahdollistanut uskonnottomien mielivaltaisen syrjinnän hautausmaiden palveluvarustukseen kuuluvien kappeliin käytössä). Ja näiden lisäksi kirkolla on suuri joukko muita etuoikeuksia sekä säädösten avulla että muuten vain käytännössä, esimerkiksi kouluissa.

Mielestämme ev.-lut. kirkon julkisoikeudellinen asema tulee lopettaa. Tätä realistista skenaariota on kuvattu myös tuoreessa Kirkon tulevaisuuskomitean raportissa. Aivan samalla lailla kuin valtion ja kunnan koneistojen ei tule puoluepolitiikassa antaa erityisoikeuksia suurimmalle puolueelle edes missään kunnassa, ei uskontopolitiikassakaan millekään uskonnolliselle yhdyskunnalle tai katsomukselliselle ryhmälle pidä antaa epäreiluja etuoikeuksia niin että se on toisia yhdenvertaisempi. Yhdenvertaisuuteen kuuluu julkisen vallan neutraliteettiperiaate.

Yksityisyyden suojaa sekä vaaleissa että ”uskonasioissa”

Olipa kerran maita, jossa ”johtavan roolin” saaneet puolueet käyttivät asemaansa kouluissa ja oppilaitoksissa sumeilematta. Johtavalla puolueella oli myös suuria lapsi- ja nuorisojärjestöjä, jotka toimivat aktiivisesti kouluissa ja järjestivät leiritoimintaa. Pienemmille oli pioneerileirejä ja nuorille leirejä tarjosi Freie Deutsche Jugend eli Vapaan Saksan Nuoriso. Puolueen ja nuorisojärjestön edustajat pitivät kouluissa oppitunteja sekä päivänavauksia ja juhlia. Nuorisoleireille osallistumista pidettiin ”normina” ja niitä markkinointiin kouluissa. Osallistuminen juhliin ja leireille ei ollut pakollista, mutta osallistumattomuus ei välttämättä ollut eduksi nuoren itsensä ja hänen vanhempiansa opiskelu- ja ammattiuralle kansandemokratioissa.

Suomalaisessa kirkkokansandemokratiassa ”johtava uskonnollinen yhdyskuntamme”, ev.-lut. kirkko, on kunnissa ja kouluissa saanut etuoikeutetun erityisaseman pitää säännöllisesti toistuvia aamuhartauksia päivänavauksen paikalla ympäri vuoden sekä lukuvuosittain muutamia jumalanpalveluksia, joita tarjotaan koko koululle. Tietävästi millään sekulaarilla, ei-uskonnollisella kansalaisjärjestöllä ei vielä tällaista säännöllistä päivänavausvuoroa ole, eikä yhdellä järjestöllä tarvitsisikaan olla, koska järjestöjähän on runsaasti pienemmilläkin paikkakunnalla yhteistyöhön.

Uskonnolliset päivänavaukset sekä jumalanpalvelukset katsotaan Opetushallituksen ohjeissa tunnustukselliseksi uskonnonharjoitukseksi. Niiden luonne on siten aivan eri kuin koulun yhteisen juhlan luonne on siitä huolimatta, että joului- ja kevätjuhlassa mahdollisesti lauletaan se yksittäinen virsi.

Vaalialaisuutta pidetään Suomessa hyvin tärkeänä, vaikka samaan aikaan meillä on oikeus kuulua puolueisiin ja julistaa poliittista ilosanomaa julkisesti, asettua ehdolle ja siten paljastaa poliittinen kantamme. Meillä on myös oikeus paljastaa uskonnollinen kantamme, julistaa uskonnollista sanomaamme mediassa, kuulua tai olla kuulumatta uskonnollisiin yhdyskuntiin sekä harjoittaa uskontoa tai olla harjoittamatta.

Sen sijaan Suomessa ihmisten oikeus pitää uskonnollinen tai uskonnoton katsomuksensa yksityisasianaan ei olekaan turvattu. Julkinen valta nimittäin käytännössä varsinkin kouluissa ja päiväkodeissa pakottaa perheet ottamaan julkisesti kantaa ev.-lut. kirkon jumalanpalveluksiin ja aamuhartauksiin, joita yhä ympäriään lukuvuoden ohjelmassa koulutyöpäiviin ja tyrkytetään oppilaille ja perheille. Halusipa tai ei, huoltajien pitää päättää, osallistuuko lapsi ”johtavan kirkon” jumalanpalvelukseen vai eikö osallistu. Jos ilmoittaa, että lapsi ei osallistu, siinä perhe joko suoraan tai välillisesti ilmaisee, että on joko uskonnoton tai toisuskoinen.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien on linjannut, että julkisen vallan ei tule aiheuttaa tilannetta, jossa joutuu suoraan tai välillisesti paljastamaan uskonnollisia tai ei-uskonnollisia katsomuksiaan. Uskonto katsotaan niin sanotuksi arkaluontoiseksi tiedoksi, jota ei ole pakko paljastaa. Erityisen arka asia voi olla kotoutuspaineissa oleville maahanmuuttajaperheille. Tilanne voi olla kyllin ahdistava myös suomalaistaustaisille uskonnottomille perheille monilla alueilla Suomessa.

Uuden peruskoulun ja lukion opetussuunnitelman mukaan sekä varhaiskasvatuksen perusteiden mukaan opetuksen tulee olla poliittisesti ja uskonnollisesti ”sitouttamaton”. Samoin kuin millään puolueella ei ole etuoikeutettua erityisasemaa levittää ”sanaansa” päiväkodeissa ja kouluissa, sellaista ei pitäisi olla ev.-lut. kirkollakaan. Monipuolinen tiedotustoiminta on erikseen. Näin ollen koulujen rehtorien ja opettajien tulisi työssään keskittyä perusopetuksen lisäksi koulun yhteisen toiminnan järjestämiseen. Lapsilla ja nuorilla on Suomessa kyllin mahdollisuuksia perheensä uskonnon mukaisiin tilaisuuksiin perheensä kanssa tai yksin koulutyöpäivien ulkopuolella.